Vad är kristet i den kristna mystiken?

Inledning

Innan jag fick en dator år 1999 eller 2000, knackade jag ner några sidor på min gamla skrivmaskin i förhoppning om att kunna sprida information via tidningen Dagen.

Jag hade då en ganska god kunskap om den alternativa världsbild som New Age stod för och hade nu med oro börjat reagera på en del uttalanden av kända företrädare för katolsk mystik såsom William Johnston, Erwin Bischofberger och Wilfrid Stinissen, eftersom deras syn på världen, Gud, människan, synd och frälsning mera liknade New Age än biblisk kristendom. När jag några år senare, 1998-2001, fick möjlighet att läsa teologi, kunde jag med bestörtning notera att gnostiska och nyplatonska tankar tidigt börjat konkurrera med apostlarnas undervisning, att de via olika kyrkofäder och kyrkomöten blivit en del av kyrkans historia och tagit över stora delar av modern teologi, protestantisk såväl som katolsk.

Det jag däremot inte visste, när artikeln skrevs, var att den gemensamma nämnaren och orsaken till förskjutningen i teologin är djupmeditation och den upplevelse av mystik enhet med allt och alla som den leder till. Med djupmeditation menas metoder som syftar till att vidga, tömma och förändra människans medvetande till tillstånd bortom det normala medvetandet. Hit hör yoga, transcendental meditation, zenmeditation och kontemplativ, ”kristen djupmeditation”. Alla är ”variationer av en och samma grundform”: yogan. Teknikerna och den mystika upplevelsen beskrivs utförligt i den antologi, *Meditation och mystik*, som Hans Hof och Wilfrid Stinissen gav ut redan 1972 i samband med att djupmeditationen slog rot i Rättvik.

Om man med ”mystik” menar upplevelser av Gud, vill jag i dag skilja mellan **kontemplativ mystik** och **evangelisk mystik**. Den förra baserar sig på djupmeditation, den senare på Ordet och apostlarnas undervisning utan tekniker och andliga övningar Det handlar då om pånyttfödelse av nåd genom tro på Jesus Kristus och utrustning till tjänst genom den helige Ande, Guds personlige Hjälpare.

Eftersom den ca tolv år gamla artikeln innehåller en del värdefull information har jag nu fört in den i datasystemet för att underlätta spridning. I dag kan vi se hur den österländska roten gett upphov till ett träd med grenar in i hela kristenheten. Frågan som ställdes då är m a o lika aktuell:

Vad är kristet i den kristna mystiken?

Det var med blandade känslor jag den 3 februari (1999 el 2000?) tog del av Dagens referat ifrån det ekumeniska seminarium som tidskriften Pilgrim ordnat för sina läsare. Jag kände glädje över viljan till enhet och andlig fördjupning men oro och sorg över den väg jag befarar man visar på: mystiken.

Kristna brukar i allmänhet vara kritiska till New Age. Det man inte är medveten om är att de föreställningar om världen, ”gud” och människan som förekommer inom New Age har sina rötter i

hinduism, buddhism och ockultism och återfinns i teosofi, gnosticism, nyplatonism – och kristen mystik!

Några exempel på gemensamma trosföreställningar:

1. Världen är besjälad, uppfylld av ”Gud” kallad Världssjälen, Varat, det Absoluta, det Ena, det rena medvetandet, ren energi, Brahman (hinduismen), Livskraften, Anden/Andan, GUD bortom Gud mm.
2. Människan har en gudomlig kärna: Atman (hinduism), Buddhanaturen, Självet, Överjaget, Kristusjaget, Kristusmedvetandet mm.
3. Människans innersta väsenskärna är lika med ”Guds” väsen.
4. Allt är ett (monism).
5. Allt är ”Gud” (panteism).
6. ”Gud” är i allt (panenteism).
7. Föreställningen om separation från det Ena är en illusion, som beror på okunnighet och falsk varseblivning.
8. Genom ”upplysning” kan människan komma till insikt (gnosis) om att hon egentligen är ett med ”Gud” och så bli återförenad med ”Gud”.
9. Upplysningen förutsätter ett ”högre” eller ”vidgat” medvetande, vilket innebär att medvetandet måste ”tömmas” på sitt innehåll.
10. Vägen till upplysning är djupmeditation: yoga, transcendental meditation (TM), zenmeditation och ”kristen djupmeditation”. Metoden är en kombination av kroppsställningar, andningsövningar och upprepning av mantran, ”kraftord” med ”kosmiska vibrationer”, ofta gudanamn eller förkortningar av sådana.

I en bok om **kristen mystik** beskrivs vägen till Gud som ”**Pilgrimsresan inåt**” i fem faser:

1. **Omvändelsen**. Människan blir medveten om en gudomlig verklighet.
2. **Reningen**. Hon ser att hon är fångad i illusioner och på ett oändligt avstånd från det Ena. Genom askes försöker hon förinta allt som står i vägen för föreningen med Gud.
3. **Upplysningen**. Människan blir medveten om den transcendenta Verkligheten och Ordningen. Fasen omfattar många av det kontemplativa livets kännetecken: visioner, auditioner, extas, förmågor som klärvoajans, eller förmågan att gå utanför sin kropp.
4. **Den mystiska döden**. Efter att under föregående fas ha upplevt den gudomliga Närvarons ljus, får människan nu stå ut med ett intensivt mörker, ”själens dunkla natt”, eller den andra reningen. Själen lämnar all individualitet och vilja, blir helt passiv inför det sista steget.
5. **Den mystiska föreningen, ”unio mystica”, ”det andliga bröllopet”**. Människan blir ett med Gud, med Livet. Hon har funnit sig själv, är hel och helig. Människans gudomliggörande fullbordas och hon kan med Paulus säga: ”Nu lever inte jag, utan Kristus lever i mig”. Ibland frigörs också nu såkallade övernaturliga krafter.

(Bischofberger, Erwin och Eklöf, Christel: *Guds födelse i människan.* Om mystik och inre bön i kristen tradition, kap 9)

Vi ser att *Pilgrimresan inåt* går hand i hand med föreställningarna om Gud och människa inom hinduism och New Age. Föreningen med ”Gud” sker i människans inre när hon genom ”upplysningen” blir medveten om att hon innerst inne är ett med ”Gud”. Denna upplevelse är ”Guds födelse i människan”. I hinduismen kallas upplysningen för *samadhi*, i zenbuddhismen för *satori* .

Fenomenen som kännetecknar upplysningen har också sina motsvarigheter i hinduism och buddhism. Där kallas de övernaturliga ”förmågorna” för *siddhis*.
”Guds födelse i människan” är alltså inte detsamma som pånyttfödelsen i evangelisk kristendom, där den helige Ande mottas som en gåva utifrån i och med att människan tar emot Jesus Kristus. Också begreppen ”omvändelse” och ”rening” har här fått en annan innebörd. Jesu blod nämns överhuvudtaget inte.

Att människan är gudomlig påpekas på flera ställen i boken:

Ett av mystikernas mest grundläggande vittnesbörd är att kärnan i människans väsen är gudomlig. Alla bär vi Gud inom oss. /--/ Det märkliga är bara att de allra flesta inte har en aning om detta. (Bischofberger, s 11-12)

Wilfrid Stinissen ger uttryck för samma tanke i sin bok ”Kristen djupmeditation”, Libris 1990:

”För varje människa gäller att hennes djupaste jag är Kristus” (s 42)
”Ditt djupaste jag är kärlek, gudomlig kärlek” (s 44*).*
”Djupt inom varje människa porlar en källa som är Kristus. Många människor vet ingenting om denna källa” (s 41).

Jesus hade en annan syn på människan: inifrån människornas hjärtan utgår deras onda tankar, svek, lösaktighet mm (Mark 7:21-23). Därför måste hjärtat omskäras genom den helige Ande, som tar sin boning i henne när hon i tro tar emot frälsningen i Jesus Kristus. Först då blir människan född av Gud (Joh 1: 12-13. Först då porlar Kristuskällan i människan (Joh 7: 38-39).

Hos Stinissen finns också exempel på panenteism och monism:

”En människa som tack vare meditation och bön har funnit sitt äkta jag djupt inom sig, kan också känna igen det äkta jaget i allt annat” (s 76*).*

Stinissen gör ingen skillnad mellan livsanden och den helige Ande, som är personlig. Allt är ett, allt är Guds Ande/Anda. Därför är andningen så viktig i djupmeditationen. Människan ” överlåter sig” åt Gud i utandningen och fyller sig med Gud i inandningen:

”Låter du däremot, i full mottaglighet, det nya livet strömma in, upplever du delaktigheten i det stora kosmiska, ja, gudomliga livet. Du upphör att andas själv. Du låter nu Gud andas genom dig” (s 155).
”Du blir genomandad i hela ditt väsen, ingenting i dig uteslutes från Guds livgivande Ande. Du kanske känner en ström som far genom din rygg, nedifrån och upp. En ny kraft uppfyller dig och rätar ut din ryggrad” (s 154).

Strömmen i ryggen stöter man på både i zenmeditation och yoga. Den är väldigt viktig på människans väg mot upplysning, då hon får sitt ”inre öga”, eller sitt ”tredje öga”, öppnat och blir klärvoajant. (Jfr Bischofberger, ” Pilgrimsresan inåt”). I hinduism och New Age kallas kraften för ”*kundalinikraften*” eller ”ormkraften”. Man tänker sig att den ligger hoprullad som en orm i det nedersta *chakra*t (energicentrum) vid ryggradens slut. Genom de olika yogateknikerna skall energin tvingas att stiga

upp till hjässan längs en energikanal i ryggraden, vilket leder till en upplevelse av ljus och enhet med ”Gud”.

I Läkartidningen 37/84 beskriver dr Bo Gunnar Johnson nio fall av psykos som utlösts efter en aktivering av kundalinikraften i samband med bl a meditation och yoga. Patienterna hade upplevt en energiström, som gick genom ryggraden och kulminerade i något som kunde likna en ”explosion i huvudet”. (Jfr Stinissen i citatet ovan).

Erwin Bischofberger beskriver ett sätt att be Jesusbönen som påminner om en mantrameditation. Stavelsen JE- läggs in på varje inandning och –SUS på varje utandning. Så skall man andas in Jesu ljus och kärlek. Man kan också andas in orden JAG ÄR, JAG-JAHVE och under stillhet uppleva GUDS ANDE, GUDS ANDNING, GUDS VARA i sitt innersta väsen (Bischofberger: *Guds födelse i människan*, s 109 och 121).
När stavelserna upprepas i en följd blir resultatet faktiskt att människan sitter och mediterar över sin egen gudomlighet: Jag är, Jag-Jahve. I hinduismens heliga skrifter uttrycks samma sak genom orden ”Tat tvam asi”, ’Du är Det’, d v s ”Du är Gud”.

Mystiker omtolkar bibelord på ett sätt som för tankarna till Rudolf Steiner, antroposofi och teosofi. Pulsslagen i naveltrakten under en meditation blir för Wilfrid Stinissen Upp 3:20: ”Se jag står för dörren och klappar” (s 162). Vid inandningen är människan själv ”välsignelsens kalk” (1 Kor 10:6), som vid utandningen ”flödar över” (163). ”Korsfäst med Kristus” (Gal 2:19) blir man under en ”korsmeditation” genom att luftströmmen vid en inandning tillåts flöda lodrätt och vågrätt (158-159). I Joh 8:32 säger Jesus till sina lärjungar att Sanningen, dvs Guds Ord, skall göra dem fria. Det omtolkas av Stinissen till att gälla ”upplysningen”, d v s att människan blir medveten om sin egen gudomlighet, vilket i Bibeln är självaste urlögnen. Så här skriver Stinissen på s 30 i *Kristen djupmeditation:*

”Man kan alltså säga att det som ligger till grund för människans alla villfarelser är en fundamental illusion, hon vet inte vad eller vem hon är. Inom buddismen betonas det att synd kommer av brist på kunskap, brist på medvetenhet. Därför bör man upplysa och medvetandegöra människan. Den som är medveten om vad han är, är nödvändigtvis god, han strålar av kärlek. ***Det är detta som Jesus säger: ’Sanningen skall göra er fria’.****”*

Det verkar som om Wilfrid Stinissen inte bara menar att människan innerst inne är gudomlig, utan att Jesus Kristus också finns på djupet av alla religioner. Eller hur skall man annars förstå följande tolkning av inledningen till Johannes evangelium?

I de första verserna säger Johannes, att Ordet var tillstädes i världen, men på ett fördolt sätt, i tingens djup, och framför allt då i människans inre. På samma sätt är Ordet också närvarande i de icke-kristna religionerna, i själva sökandet efter Gud. (Kristen djupmeditation, s 19).

Stinissens uppfattning är ett uttryck för den såkallade ”inklusivistiska” synen på andra religioner, enligt vilken Gud använder sig av många religioner, även om slutmålet är kristendomen. Tanken fick ett officiellt genombrott i katolsk teologi i och genom det andra Vatikankonciliet 1962-65. Det var

också då som man började tala om ”anonyma kristna” i andra religioner. Uttrycket lanserades av en förespråkare för mystiken, teologen Karl Rahner.

Ett steg längre går ”pluralisterna”, representerade av t ex den liberale John Hick, som Stanley Sjöberg citerade i en debattartikel 25 februari. Dessa menar att alla de stora religionerna är likvärdiga vägar till samma Gud. Det viktiga är inte läror utan religiösa upplevelser. Enligt Hick är mystiken därför religionens hjärta. Också det här synsättet anses vara kristet!

Liknande idéer fanns redan på 1400-talet vid den platonska akademin i Florens, där man menade

- Att det finns en gemensam kärna i alla religioner
- Att det inte finns någon gräns mellan nyplatonism och kristendom eller hedniskt och kristet
- Att människan själv kan höja sig till de gudomliga sfärer som hon en gång utgått ifrån.

Företrädarna för akademin var platoniker och mystiker. Samma tankar återkommer i teosofi och New Age.

Mäster Eckhart (1260-1327) var ännu tidigare inne på samma spår. Eckhart skiljer mellan Gud och den gudomliga urgrunden, som finns bortom den treenige Guden. Denna urgrund kännetecknas av enhet och saknar egenskaper. Det är en ”icke-gud”, en ”icke-person”. Det enda sättet att lära känna denna transcendenta ”Gud” är genom en mystik upplevelse i ett medvetande som tömts på innehåll. Eckhart menar att människans ”natur” är släkt med Gud. ”Natur” är de egenskaper som är gemensamma för alla människor och som gör människan till människa. Denna människonatur är identisk med Kristus, vilket Stinissen också verkar anse. Eckhart kan därför kalla hela mänskligheten för Guds Son.

Det gör man även i den riktning inom New Age som Thomas Frankell och Marianne Fredriksson representerar: A Course in Miracles (ACIM). Eckhart är mycket populär i nyandliga kretsar. Också Wilfrid Stinissen, Hans Hof, Sten Rodhe, KG Hammar och Lennart Koskinen hänvisar ofta till denna dominikanmunk och ”kristna mystiker”. Det man aldrig hör nämnas är att Eckhart faktiskt förklarades för kättare, eftersom han menade att människan kunde nå gemenskap med Gud i sitt inre oberoende av Jesus Kristus och den katolska kyrkans nådemedel.

Skiljer sig dagens kristna mystik från Mäster Eckhart?

Om människans innersta väsenskärna är gudomlig och om en förening med Gud är möjlig efter en inre pilgrimsresa med hjälp av andningsövningar och mantraliknande böner, behövs ju varken Jesus Kristus som Frälsare eller den helige Ande som livgivare. Det finns ingen synd att försona, det behövs ingen tro. Vad är egentligen kristet i den ”kristna mystiken”?
Och hur kan man förkasta Jesus och apostlarnas lära och ändå kalla sig kristen?

Jo, svaret är evolution! Man menar att tron utvecklas precis som människan från barn till vuxen. Lägre ner hittas en naiv tro med absoluta sanningar och fasta gränser, högst uppe en ”allomfattande tro” som innesluter allt och alla. ”Självet har förts bortom sig självt. Det har fått en ny kvalitet genom att vara en del av och ha sin grund i varats princip eller i Gud”. Det här kan man läsa i boken *Från naivitet till naivitet* av prästen och psykoterapeuten Göran Bergstrand. Boken är en presentation av

den modell för trosutveckling som religionspsykologen och prästutbildaren James W Fowler utarbetat.

Evolutionsteorin förklarar på ett sätt John Hicks pluralistiska syn på religionerna, ”Pluralisten” har nått det högsta allomfattande stadiet, ”inklusivisten” befinner sig nära toppen, medan ”exklusivisten”, som tror att Jesus är den enda vägen och sanningen, är kvar på barnstadiet.

Men tänk om det är sant att man måste bli som barn för att komma in i Guds rike! Jesus trappade ju faktiskt neråt intill döden på ett kors (Fil 2). Klättrandet stod ett par andra för (1 Mos 3:5 och Jes 14:12).

Det finns minst två vägar till andlig fördjupning: mystikens och Bibelns. Den kontemplativa mystik som Eckhart och hans efterföljare representerar har ingen motsvarighet i Bibeln, men däremot i hinduism, nyplatonism och New Age. Skriftens väg har många kända evangeliska gestalter vandrat: Martin Luther, John Wesley, Lewi-Petrus… Vilka vägvisare väljer vi? Låter de Ordet vara sina fötters lykta?

Jag har allt sedan jag på 70-talet kom till tro sörjt över splittringen i Kristi kropp och bett om en enhet, men en Andens enhet omkring Jesus Kristus. Jag tar avstånd ifrån en ekumenik som utplånar skillnaderna mellan religionerna och inför läror som fornkyrkan kallade villfarelser.

1999/2011
Solveig Hendriksen